

**”Torvet har et bedre tilbud til mig”
Fællesskaber blandt udsatte grønlandere udgør et uformelt hjælpesystem**

Klostertorv i Aarhus. Foto: Karina Luise Andersen

Maj Nygaard-Christensen er antropolog og adjunkt ved Center for Rusmiddelforskning

Siri Mørch Pedersen er antropolog og videnskabelig assistent ved Center for Rusmiddelforskning

Hvordan klares tilværelsen af socialt udsatte grønlandere, der lever i periferien af det danske velfærdssystem? Et igangværende forskningsprojekt belyser, hvordan de miljøer, udsatte grønlandere færdes i, indeholder forskellige ressourcer, der er afgørende for den enkeltes muligheder for at mestre hverdagslivet.

AF MAJ NYGAARD-CHRISTENSEN OG SIRI MØRCH PEDERSEN

En lang række projektrapporter har påvist de barrierer, der kan møde grønlandske borgere, der søger hjælp i det danske velfærdssystem. Det kan eksempelvis være misforståelser i mødet mellem borgerne og medarbejderne i velfærdssystemet, sproglige barrierer eller manglende kendskab til de muligheder for – og indgange til – hjælp, der er (1, 2, 3). Som understreget af Institut for Menneskerettigheder i en rapport fra 2015 om ligebehandling af grønlandere i Danmark betyder dette, at selvom grønlandere i Danmark rent lovgivningsmæssigt har samme rettigheder som etniske danskere, har de ikke nødvendigvis de samme muligheder i velfærdssystemet (2). Selv om de fleste grønlandske borgere i Danmark klarer sig godt, er der alligevel en overrepræsentation af borgere med grønlandsk baggrund blandt socialt udsatte, herunder grupper af hjemløse, indskrevne i stof- og alkoholbehandling, ofre for lovovertrædelser såsom vold og modtagelse af overførselsindkomster (3).

I artiklen her ser vi nærmere på denne gruppe af de mest udsatte grønlandske borgere. **For hvordan mestres tilværelsen i perioder med lav eller ingen indkomst, manglende eller ustabile boligforhold og sporadisk tilknytning til passende hjælp i velfærdssystemet?** Udgangspunktet for artiklen er dermed ikke at belyse grønlanderes udsathed som sådan, men nærmere en undersøgelse af, hvordan grønlandere i Danmark klarer sig på trods af disse udfordringer. Til det formål henter vi inspiration i nyere litteratur om understøttende miljøer blandt socialt udsatte borgere. Særligt benytter vi os af lektor i statskundskab Cameron Duff's fremhævelse af den rolle, sociale, materielle og affektive ressourcer spiller i forhold til udviklingen af understøttende miljøer for udsatte borgere (4). Artiklen bygger på vores igangværende forskning, som indebærer feltarbejde blandt og interviews med socialt udsatte borgere med grønlandsk baggrund i Danmark.

Sociale ressourcer: Det personlige netværk bruges som midlertidigt hjælpesystem

Flere velfærdsstrategier med fokus på grønlanderes vilkår i Danmark har beskæftiget sig med at fortolke og forstå de sociale problemstillinger, der af medarbejdere, som fagligt har kendskab til gruppen, anses som karakteristiske for udsatte grønlandere. Gennemgående i disse strategier er et fokus på grønlandske fællesskaber og sociale netværk, der på én og samme tid anses som lige dele problematiske og lige dele centrale i udformningen af indsatser. Der er fokus på at ramme den brede gruppe i stedet for individet. Vi ønsker ikke med denne artikel at bidrage til debatter om, hvorvidt grupper eller miljøer af udsatte mennesker er problematiske eller det modsatte. I stedet ønsker vi med en mere åben tilgang at undersøge, hvordan menneskene i disse miljøer selv beskriver dem.

Carl er i 50'erne. Han er født i Grønland, men bor i Danmark. Tidligere har hans liv været præget af ustabile boligsituationer, stof- og alkoholbrug og af kriminalitet som primær indtægtskilde. Det sidste har han lagt bag sig, det samme med stoffer og alkohol, og nu ønsker han at etablere sig mere permanent i Danmark. Han har opnået fast bolig og førtidspension. For år tilbage færdedes Carl på Christiania i København og Klostertervet i Aarhus. Han beskriver begge steder som centrale i forhold til at lære at klare sig i Danmark:

"Hvis man savner selskab eller rådgivning, så kan man altid tage til Klostertervet. Det er ligesom ... på Christiania, hvor man altid kan tage til for at få et godt råd."

Carl har fravalgt sociale indsatser målrettet grønlandske borgere såsom særlige varmemestuer eller den rådgivning, der tilbydes i det Grønlandske Hus.

"Det er ikke tilbud for mig," siger han; "så kan det være, at Klostertorvet har et bedre tilbud."

Klostertorvet er en plads i det centrale Aarhus, hvor en mindre gruppe af udsatte borgere dagligt samles. Pladsen har længe været problematiseret af forretningsdrivende samt i mediedebatter og i kommunale strategier på grund af den uro, der jævnlige omgiver pladsen. Og blandt medarbejdere i velfærdssystemet beskrives gruppen omkring Klostertorvet som nogle af de mest udsatte i Aarhus og som dem, det er sværest at nå igennem eksisterende tilbud og ydelser.

Carls beskrivelse af Klostertorvet som et 'tilbud' er derfor interessant, fordi grønlandske udsatte-fællesskaber i strategier på området oftest beskrives som noget, der er med til at holde folk tilbage frem for at hjælpe dem. Mange af de mennesker, vi har talt med under vores feltarbejde, beskriver da også synlige udsatte-miljøer som Klostertorvet som steder, det kan føles skamfuldt at opholde sig og som behæftet med dårlige minder om vold og perioder med kaotisk alkoholbrug. Og for Carl var det netop her, han blev vist hen, da han ved første besøg i byen spurgte, hvor grønlandske borgere holdt til.

"Klostertorvet har noget med det hele at gøre," siger han. "Og hvis man skal noget, eller skal møde nogen; da kan man altid tage til Klostertorvet."

For borgere som Carl har udsatte-miljøer dermed udgjort et slags interimistisk hjælpesystem, der kan trækkes på i perioder uden formel eller tilstrækkelig hjælp fra velfærdssystemet.

Materielle ressourcer: "Når vi har brug for hinanden, så hjælper vi hinanden"

De fleste deltagere i vores undersøgelse har haft familie- eller venskabsrelationer i Danmark, inden de rejste væk fra Grønland. Via dem har de etableret større sociale netværk. Således fortalte Signe om en periode med hjemløshed, da vi i vores interview med hende spurgte, hvordan man klarer sig, hvis man kommer til Danmark fra Grønland og ikke har bolig med det samme:

"Uha, det kan være hårdt og spændende. ... Man tænker: "Hvor skal jeg nu sove henne i aften? ... Men trofaste venner, hos dem er man altid velkommen. Hvis du ikke har noget at spise, så er du altid velkommen ... Selvfølgelig gør man også det modsatte ... Når vi har brug for hinanden, så hjælper vi hinanden."

På den måde er folk ofte i stand til at konvertere sociale ressourcer såsom venskaber til materielle ressourcer som overnatningsmuligheder og mad, og i nogle tilfælde formidles også vejen ind i det formelle velfærdssystem. En af risikofaktorerne er dog, at støttemulighederne kun bliver så stabile som de netværk, man omgives af. Således fortalte en mand om sin bekymring for en nyankommet ven, som havde været på rette vej mod egen bolig. Nu var han flyttet ind hos en anden ven, der havde frarådet ham at søge rådgivning ved det Grønlandske Hus ud fra en antagelse om, at de ikke ville rådgive ham ordentligt og ville "se ned på ham". Dette både afspejler og forstærker de oplevelser, flere af vores deltagere har af stigmatisering i det danske velfærdssystem, som påvirker den måde, borgere søger hjælp på.

Konvertering af sociale relationer til materielle ressourcer indgår ofte i en gensidig udveksling af goder og ydelser (4). Malik er i midten af 20'erne og har boet et par uger på et herberg, da vi lærer ham at kende. En formiddag møder vi ham uden for herberget, hvor han er på vej i kiosken for at hente øl til en af de andre beboere. Malik har ingen formel indkomst, fordi han ikke har søgt kontanthjælp endnu, men ved at hente øl for andre på herberget får han øl, mad og cigaretter – og en sjælden gang kontanter – til gengæld. Malik hjælper også sin nabo, Dorthe, med at vaske tøj, fordi hun laver mad til ham. Det er velbeskrevet i forskningen i miljøer med socialt udsatte, at gensidig udveksling af fx rusmidler og hjælpeydelser ofte er afgørende strategier til at overleve og mestre hverdagslivet, og at denne udveksling genererer og forstærker sociale relationer (5).

Grønland og Danmark mødes i lokalerne i Naapiffik -
Det grønlandske værested i Aarhus.
Foto: Maj Nygaard-Christensen

'Affektive' ressourcer:**Fællesskabet indeholder omsorg og beskyttelse, men også netværkets begrænsninger**

Mestring af hverdagslivet er ikke kun betinget af adgangen til håndgribelige ressourcer eller sociale netværk, men er også rammesat af såkaldt 'affektive' eller følelsesbetonede ressourcer, der relaterer sig til fornemmelse af handlemuligheder og håb. Affekt former den måde, vi møder verden på, og har betydning for menneskets vilje eller evne til at handle for at forbedre dets livssituation. På den måde kan også affekt betragtes som en konstruktiv ressource, der muliggør handling; et 'handle-potentiale' (4). Ovenstående beskrivelse af Maliks måder at klare sig på vidner eksempelvis om en vis portion tillid til, at hans hjælpebehandling bliver gengældt af andre. Men i hvor vid udstrækning understøtter udsatte-miljøer et handle-potentiale, der rækker ud over umiddelbare presserende behov og hen mod en mere langsigtet forbedring af deres livssituation?

I den amerikanske sociolog Matthew Desmonds undersøgelse af overlevelsestrategier blandt borgere med lav indkomst i USA har han fundet frem til, hvordan disse strategier oftere afhang af midlertidige relationer etableret med fremmede end af stabile familierelationer. Med fokus på borgere, der blev sat på gaden, viser han, hvordan de benyttede sig af "kasserbare" bånd i forhold til at klare sig uden egen bolig; dvs. sociale bånd eller relationer etableret med fremmede, der ofte blev afbrudt lige så hurtigt, som de blev etableret (6). I vores feltarbejde blandt grønlandere i Danmark ser det ud til, at de sociale relationer, deltagerne i vores undersøgelse gør brug af i deres daglige overlevelsestrategier, oftest er af mere langvarig karakter end dem, Desmond beskriver. For flere er det, ud over mere materielle behov, desuden typisk i de sociale relationer, at man søger omsorg, beskyttelse og tryghed, som her beskrevet af Ivalu, da hun forklarer, at hendes venner passer på hende:

"Jeg har en god ven, som der også passer på mig. De beskytter mig, når jeg falder, eller når jeg får problemer eller noget ... de passer på mig og sådan ja ... mine gode venner. Når jeg bliver stresset eller urolig, de gør mig afslappet. Sådan snakker med mig og sådan, varmer mig og (...) "vi skal nok være her for dig". De snakker sådan til mig."

Alligevel har disse relationer en begrænsning i forhold til at understøtte det 'handle-potentiale',

som lektor Cameron Duff peger på som afgørende, såfremt affekt skal kunne fungere som en ressource i forbedringen af ens livssituation på længere sigt. Ifølge Duff er håb en særlig potent affektiv ressource, der øger ens evne til eksempelvis at opsøge behandling, få løbet en tur, søge bolig, gå på arbejde osv. Omvendt kan man forestille sig, at manglen på håb vil gøre det modsatte og sætte sig som en bremse for menneskets ageren og livsudfoldelse. Flere af vores deltagere har eksempelvis oplevet, at tilliden til andre mennesker har fået et knæk, som her beskrevet af Dorthé, når hun fortæller om de venner, hun drikker sammen med:

"Jeg kan ikke kalde, at det er venner. Det er drukken-venner. Vi plejer ikke at kunne snakke om vores problemer; det vil jeg ikke, fordi de drikker. Jeg stoler ikke på nogen."

For enkelte af vores informanter har manglen på tillid gjort, at de helt har afskåret sig selv fra de udsatte-miljøer, de tidligere færdedes i. Det er fx tilfældet for Michael, der kun ses med sin allernærmeste familie, og som strategisk har fravalgt det støttenetværk med andre grønlandske borgere, hans kommunale kontaktperson har foreslået ham:

"Det er den måde, de behandler hinanden på. "Du er ingenting, hvorfor skal jeg snakke med dig?" (...) altså det er det, man får indtryk af, når man går ind i sådan nogle forsamlinger ... Alle de venner, jeg har haft sådan i starten, de gik væk fra mig, fordi jeg ikke drak."

Da vi talte med Michael, boede han i fast bolig, arbejdede målrettet mod at få arbejde og nærrede håb om at kunne nedbringe sin gæld. Det handle-potentiale var imidlertid etableret ved at afskære fællesskabet:

"Der var lige nogle gange, hvor jeg var helt alene i et års tid," siger han og fortsætter: "Alt det hele var lukket – altså fra mit synspunkt, fordi jeg lige skulle samle mine tanker."

Der er fordele og ulemper i fællesskabet med de andre

Udelukkende at beskrive udsatte-miljøer som 'problematiske' overser de ressourcer, der findes heri, og som rækker langt i forhold til at varetage presserende behov som overnatning og mad. Omvendt fortæller flere af deltagerne i vores undersøgelse om, hvordan de måtte trække sig fra fællesskabet for at kunne arbejde mod en mere

langsigtet forbedring af deres livssituation. For dem er der færre ressourcer at hente i forhold til udviklingen af mestringsstrategier, der rækker ud over hverdagens umiddelbare behov. Desuden har det haft stor betydning, at de har meget få alternative sociale netværk at gøre brug af, og at nær kontakt med en støtteperson eller rådgiver derfor har været afgørende. For at illustrere dette slutter vi af med Michael, som her fortæller om, hvordan den nære kontakt til en sådan støtteperson netop har været med til at styrke hans handle-repertoire i situationer, hvor han før ville have givet op eller være endt i konflikt:

"Det var ligesom, når jeg skulle ringe til nogen angående regninger eller et eller andet, så blev jeg behandlet ligesom nul altså ... jeg kunne ikke ordentligt forklare mig ... så blev jeg jo sur. Men min kontaktperson ringede for mig, og så lærte jeg fra hende, hvordan hun snakkede ... Så fik jeg lidt mere styr på det hele."

Referencer

- (1) Rådet for Socialt Udsatte. 2016. 'I Grønland er jeg for dansk, og i Danmark er jeg 'bare' grønlander': Udfordringer for udsatte grønlandere i Danmark.' København K: Rådet for Socialt Udsatte
- (2) Institut for Menneskerettigheder. 2015. 'Ligebehandling af Grønlandere i Danmark. Grønlanderes møde med det danske samfund.' København: Institut for Menneskerettigheder
- (3) Baviskar, S. 2015. 'Grønlandere i Danmark. En registerbaseret kortlægning.' København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd
- (4) Duff, Cameron. 2010. 'Enabling places and enabling resources: New directions for harm reduction research and practice'. *Drug and Alcohol Review*, 29 (3), 337-344
- (5) Bourgois, Philippe. 1998. 'The moral economies of homeless heroin addicts: confronting ethnography, HIV risk, and everyday violence in San Francisco shooting encampments'. *Substance Use & Misuse*, 33(11), 2323-2351
- (6) Desmond, Matthew. 2012. 'Disposable ties and the urban poor'. *American Journal of Sociology*. Vol. 117(5):1295-1335